

ОЦІНКА ЯКОСТІ УПРАВЛІННЯ ВІТЧИЗНЯНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ В МІЖНАРОДНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Стаття присвячена оцінці якості управління промисловими підприємствами за допомогою індексу глобальної конкурентоспроможності. В статті розглянуто рейтинг України в міжнародному середовищі на основі індексу глобальної конкурентоспроможності та обґрунтовано необхідність більш детального розгляду складових індексу для підвищення рейтингу країни в цілому та якості управління на вітчизняних підприємствах.

Ключові слова: якість управління, індекс глобальної конкурентоспроможності, рейтинг та складові індексу глобальної конкурентоспроможності.

MURENETS I. G.

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

EVALUATION OF QUALITY MANAGEMENT OF UKRAINIAN ENTERPRISES IN THE INTERNATIONAL ENVIRONMENT

The article is devoted to assessing the quality of management of industrial enterprises using the Global Competitiveness Index. The article reviews the rating of Ukraine in the international environment on the basis of the Global Competitiveness Index and substantiates the need for more detailed consideration of the index components for improving the country's overall rating and the quality of management at Ukrainian enterprises.

Key words: quality of management, the Global Competitiveness Index, the rating and components of the Global Competitiveness Index.

Вступ

Участь країни у зовнішньоекономічних зв'язках стає неодмінною умовою забезпечення економічного зростання і соціального прогресу. В зв'язку з цим велике значення набуває імідж країни в очах інвесторів і торгових партнерів. Для формування об'єктивної думки кожен учасник зовнішньоекономічної діяльності прагне зібрати максимально повну і всебічну інформацію про країну – потенційного партнера, зрозуміти рівень її конкурентоспроможності і місце в світовій економіці. Політична стабільність і відкритість ринків, рівень громадянських свобод і продуктивність праці, ступінь зрілості фінансової системи і якість трудових ресурсів – ці та багато інших питань турбують підприємців у всіх країнах.

Експериментальна частина

В умовах глобалізації, які характеризуються посиленням зв'язків та зростанням якості взаємодії між країнами, функціонування та управління промисловим комплексом обумовлюється складною взаємодією чинників, які здійснюють на нього як безпосередній, так й опосередкований вплив. Тому доцільним є визначення місця України в міжнародних рейтингах та порівняння рейтингових оцінок з метою визначення результатів впливу факторів на якість управління її промисловим комплексом. Проблеми управління якістю є актуальними для всіх країн і підприємств. Розв'язання завдань управління якістю в достатній мірі впливає на успіх і ефективність, як будь якого промислового виробництва, так і всієї економіки України.

Проблемами оцінки якості управління займалися такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як Е. Демінг [6], Дж. Джуран [7], К. Кросбі [8], Б. Білецький [1], О. Топольницький [2], П. Калита [3] та ін.

Проте питання оцінки якості управління промисловими підприємствами за допомогою індексу глобальної конкурентоспроможності залишилися не вирішеними та потребують детального розгляду.

Мета роботи полягає в дослідженні та оцінці якості управління вітчизняними підприємствами на основі індексу глобальної конкурентоспроможності.

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти та Міжнародні стандарти аудиту.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення вимог Міжнародних стандартів якості управління підприємствами та законодавства.

Одним із найбільш розповсюджених індикаторів, який у комплексі визначає якість управління є конкурентоспроможність.

У світі найбільше розповсюдження отримала методика Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum), яка визначає індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) [12]. Ця методика визначає національну конкурентоспроможність як здатність країни та її інститутів забезпечувати стабільні економічні зростання, які були б стійкі в середньостроковій перспективі.

Індекс доцільно використовувати з метою усунення перешкод до зростання якості функціонування країни в цілому. Функціональність національної економіки може бути охарактеризована конвенційно прийнятим індексом глобальної конкурентоспроможності [11].

Індекс глобальної конкурентоспроможності – глобальне дослідження і супроводжуючий його рейтинг країн світу за показником економічної конкурентоспроможності за версією Всесвітнього економічного форуму. Звіт про глобальну конкурентоспроможність є щорічною доповіддю Всесвітнього економічного форуму. Перша доповідь був випущений в 1979 році. З 2004 року Звіт про глобальну конкурентоспроможність ранжує країни на основі «Глобального індексу конкурентоспроможності» [11, 12].

Індекс формують 113 змінних, які детально характеризують конкурентоспроможність країн світу, які перебувають на різних рівнях економічного розвитку. Сукупність змінних на дві третини складається з результатів глобального опитування керівників компаній (щоб охопити широке коло факторів, що впливають на бізнес-клімат в досліджуваних країнах), і на третину – із загальнодоступних джерел (статистичні дані та результати досліджень).

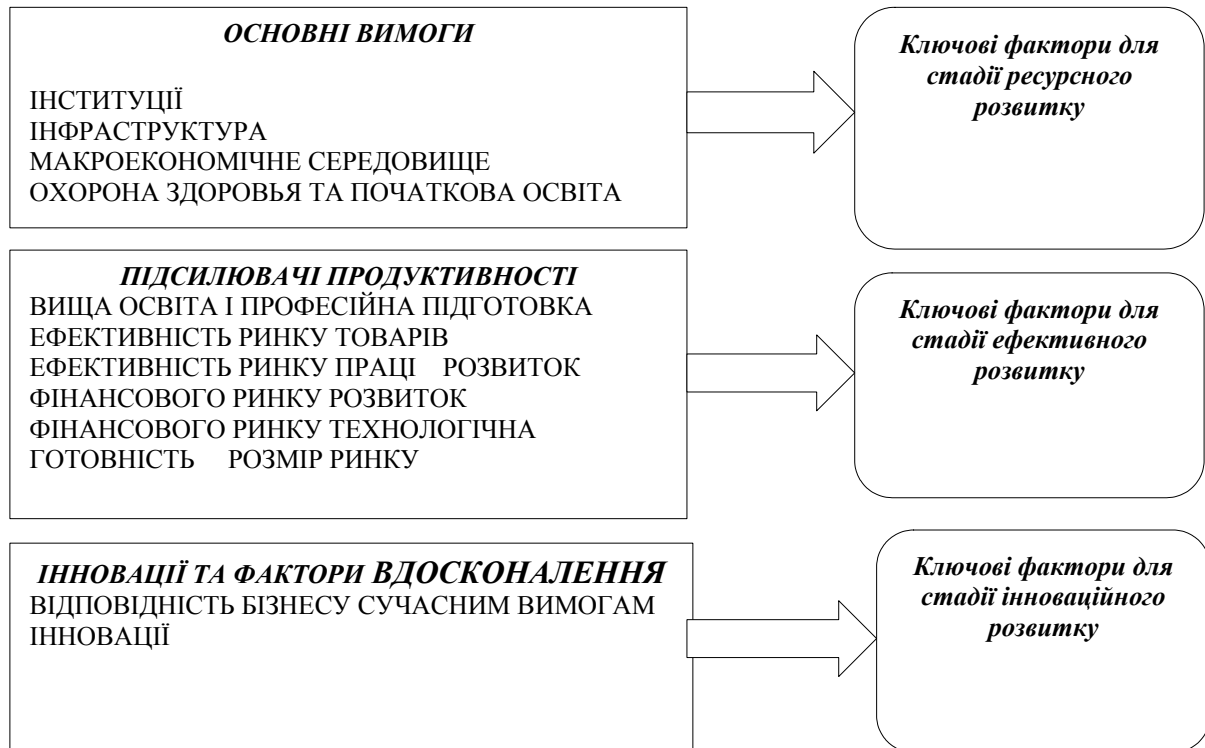

Рис. 1. Дванадцять складових конкурентоспроможності та стадії економічного розвитку

Всі змінні об'єднані в 12 контрольних показників за 3 основними групами субіндексів: «Основні вимоги», «Підсилювачі продуктивності» та «Інновації та фактори вдосконалення», що визначають національну конкурентоспроможність: якість інститутів, інфраструктура, макроекономічна стабільність, здоров'я громадян та доступ до початкової освіти, вища освіта та професійна підготовка, ефективність ринку товарів і послуг, ефективність ринку праці, розвиненість фінансового ринку, рівень технологічного розвитку, розмір внутрішнього ринку, конкурентоспроможність компаній, інноваційний потенціал.

Вибір саме цих змінних зумовлений складом факторів метасередовища, що впливають на якість функціонування підприємства, теоретичними й емпіричними дослідженнями. Усі перелічені групи показників характеризуються певним рівнем компліментарності та, тільки в комплексі аналізуючи їх значення, можливо здійснити ґрунтовні висновки [4, 5, 9, 10].

Індекс конкурентоспроможності оцінює здатність країн забезпечити високий рівень добробуту своїх громадян. Що в першу чергу залежить від того, наскільки ефективно країна використовує ресурси, які має в розпорядженні. При цьому для підтримки рівня життя в умовах вільного ринку, як правило, потрібне постійне підвищення продуктивності праці і якості товарів/послуг.

Вже традиційно, рейтинг очолили Швейцарія та Сінгапур. До десятки найбільш конкурентоспроможних, як і в попередні роки, увійшли США, Нідерланди, Німеччина, Швеція, Великобританія, Японія, Гонконг та Фінляндія. Останнє місце в рейтингу займають такі країни як Чад, Ємен. Україна в цьому році займає 85 місце. В табл. 1 представлено позиції України та деяких країн-сусідів щодо індексу глобальної конкурентоспроможності.

Аналізуючи дані, слід відмітити, що загалом такі країни як Україна, Грузія, Росія в 2012-2013 рр. займали практично однакові позиції в рейтингу Індексу Глобальної Конкурентоспроможності, проте з кожним роком ці країни суттєво покращили своє місце, наприклад, Грузія в 2012-2013 рр. займала 77 місце, а в 2016-2017 рр. вже займає 59. Однак, в 2016-2017 рр. Україна очолила 85 місце, хоча в 2012-2013 рр. займала 73 місце, що наголошує на більш детальному вивченні існуючих проблем та вирішенні їх.

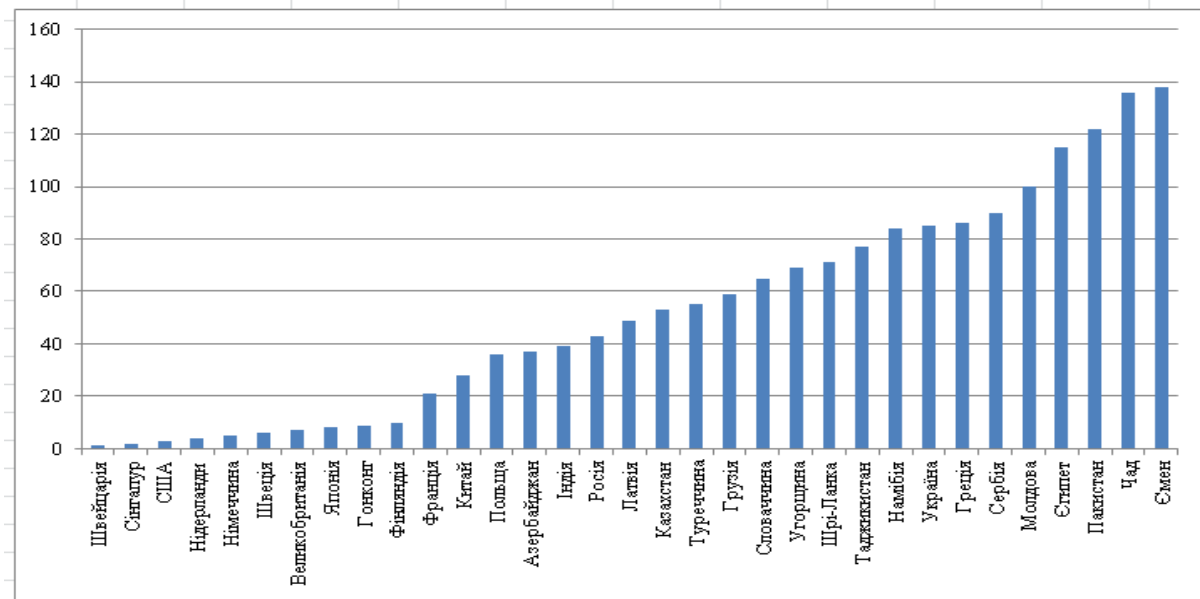

Рис. 2. Рейтинг країн світу на основі індексу глобальної конкурентоспроможності

Таблиця 1

Позиції України та деяких країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності

Країна	2012-2013 (з 144 країн)	2013-2014 (з 148 країн)	2014-2015 (з 144 країн)	2015-2016 (з 140 країн)	2016-2017 (з 138 країн)
Україна	73	84	76	79	85
Росія	67	64	53	45	43
Грузія	77	72	69	66	59
Туреччина	43	44	45	51	55
Польща	41	42	43	41	36

Більш детально розглянемо рейтинг України в 2014–2017 за складових індексу глобальної конкурентоспроможності (табл. 2, 3)

Таблиця 2

Динаміка індексу глобальної конкурентоспроможності України

Складові	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1. Якість інститутів	3,14	3,12	3,26	3,10	2,96	2,98	3,13	2,99	2,98
2. Інфраструктура	3,13	3,09	3,13	3,39	3,83	3,87	4,10	4,07	4,16
3. Макроекономічне середовище	4,66	4,67	4,62	3,96	3,20	4,21	4,40	4,20	4,14
4. Охорона здоров'я та початкова освіта	5,64	5,37	5,59	5,41	5,70	5,64	5,78	5,84	6,14
5. Вища освіта та професійна підготовка	4,16	4,20	4,46	4,38	4,61	4,58	4,70	4,75	4,93
6. Ефективність ринку товарів	3,75	3,74	3,87	3,74	3,53	3,58	3,82	3,81	3,99
7. Ефективність ринку праці	4,21	4,30	4,47	4,57	4,54	4,44	4,44	4,18	4,12
8. Розвиток фінансового ринку	4,11	3,96	4,00	3,56	3,31	3,39	3,52	3,46	3,54
9. Технологічна готовність	2,53	2,75	3,38	3,37	3,37	3,47	3,60	3,28	3,50
10. Розмір ринку	4,85	4,62	4,56	4,67	4,53	4,54	4,60	4,60	4,58
11. Конкурентоспроможність підприємств	3,72	3,83	3,91	3,63	3,48	3,48	3,70	3,68	3,66
12. Інновації	3,18	3,22	3,40	3,21	3,11	3,11	3,16	3,03	3,16

З табл. 3 видно, що з кожним роком Україна займає все гірші позиції. В порівнянні 2014-2015 та 2016-2017 рр. Україна знизилася свої позиції майже на 10 сходинок та з 76 місця перемістилася на 85. Проте якщо розглядати індекс Глобальної Конкурентоспроможності за складовими, то спостерігаємо, що серед інновацій та факторів впливу Україна перемістилася з 92 місця на 73, що говорить про позитивну тенденцію та наголошує на відповідності бізнесу України сучасним вимогам та залученні інновацій, що в свою чергу значно підвищують рейтинг України. Розглянемо на рисунку більш детально кращі та гірші позиції України відносно складових індексу глобальної конкурентоспроможності.

Рейтинг України за 2014–2017 рр.

складова	2014-2015 рр.	2015-2016 рр.	2016-2017 рр.
ЗАГАЛЬНИЙ РЕЙТИНГ	76	79	85
ОСНОВНІ ВИМОГИ	87	101	102
ІНСТИТУЦІЇ	130	130	129
ІНФРАСТРУКТУРА	68	69	65
МАКРОЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ	105	134	128
ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я ТА ПОЧАТКОВА ОСВІТА	43	45	54
ПІДСИЛЮВАЧІ ПРОДУКТИВНОСТІ	67	65	74
ВИЩА ОСВІТА І ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА	40	34	33
ЕФЕКТИВНІСТЬ РИНКУ ТОВАРІВ	112	106	108
ЕФЕКТИВНІСТЬ РИНКУ ПРАЦІ	80	56	73
РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ	107	121	130
ТЕХНОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ	85	86	85
РОЗМІР РИНКУ	38	45	47
ІННОВАЦІЇ ТА ФАКТОРИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	92	72	73
ВІДПОВІДНІСТЬ БІЗНЕСУ СУЧАСНИМ ВИМОГАМ	99	72	73
ІННОВАЦІЇ	81	54	52

Згідно з даними дослідженнями (рис. 3, 4), Україна погіршила свої позиції у 7 з 12 основних показників. Найбільше нами втрачено (мінус 17 пунктів) за складовою «Ефективність ринку праці», по 9 пунктів втрачено за показниками, що характеризують розвиток фінансового ринку країни та охорону здоров'я і початкову освіту. Вистаємо ми із розвитком інфраструктури та іншими складовими індексу глобальної конкурентоспроможності.

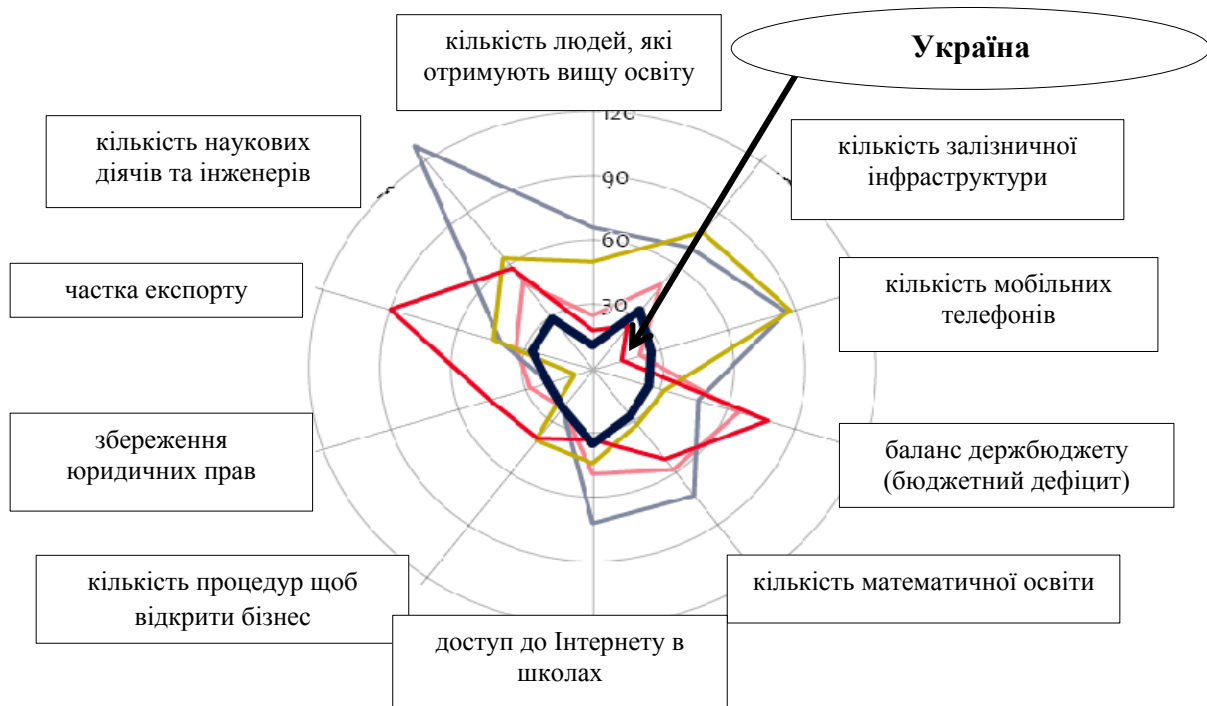

Рис. 3. Кращі позиції України в рейтингу індексу глобальної конкурентоспроможності

За деякими позиціями країна «очолює» списки з кінця, зокрема, за міцністю банків нам другий рік

поспіл присвоєно останнє місце серед оцінюваних країн світу, з поміж 138 країн за регулюванням фондових бірж ми отримали передостаннє місце; за інфляційними змінами – 136, за якістю доріг – 134.

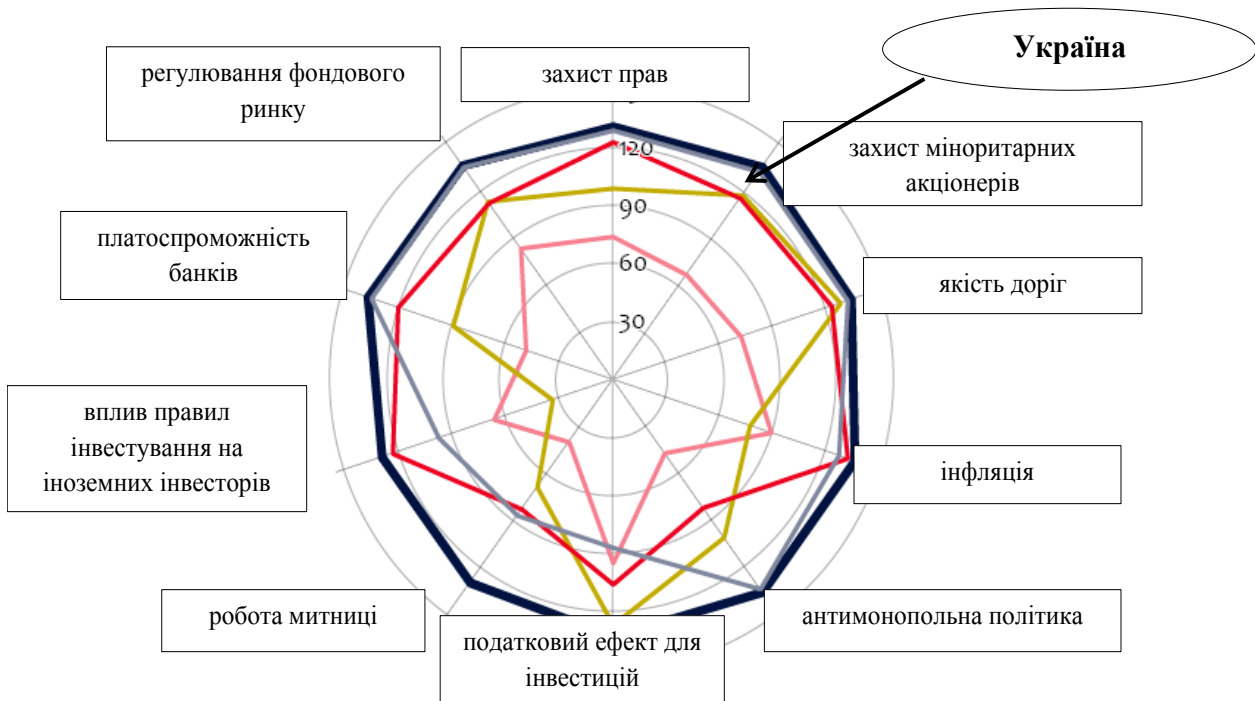

Рис. 4. Найгірші позиції України в рейтингу індексу глобальної конкурентоспроможності

Негативними факторами для ведення бізнесу у нашій країні визначено (в порядку зменшення): корупцію, політичну нестабільність, інфляцію, неефективну державну бюрократію, ускладнений доступ до фінансів, часту зміну урядів, високі податкові ставки, складність податкового законодавства, регулювання валютного ринку, невідповідну якість інфраструктури, обмежувальне регулювання ринку праці, недостатню здатність до інновацій, злочинність та крадіжки, погану етику робочої сили, низьку якість охорони здоров'я та недостатню освіченість працівників.

Висновки

Таким чином, аналіз стану економіки України у міжнародному економічному середовищі свідчить про його вплив на якість управління підприємствами, завдяки створенню умов щодо використання новітніх технологій у всіх бізнес-процесах, підвищення конкурентоспроможності, зростання обсягів фінансування, виходу на закордонні ринки тощо. Все це обумовлюється змінами в деяких складових індексу глобальної конкурентоспроможності, економічної свободи, інновацій, мережевої готовності.

Макроекономічне середовище негативно впливає на якість управління підприємствами. Це позначається відсутністю прозорості здійснення господарських операцій, зростанням рівня корупції, пришвидшеною тонізацією економіки, погіршенням рівня рентабельності підприємств, зменшенням їх інвестиційної активності та практично її відсутністю з боку держави. Особливо гостро позначається проблема низької інвестиційної привабливості вітчизняної економіки, нагального вирішення потребує питання збереження, захисту і поліпшення якості навколишнього середовища.

Тенденції управління вітчизняними підприємствами є дуже складними та суперечливими. Все це вимагає забезпечення якості управління ними, яке повинне базуватися на відповідному методичному забезпеченні, що потребує приведення у відповідність з сучасними вимогами. Необхідно звернути увагу на досвід зарубіжних підприємств щодо якості управління та запозичити певні методики.

Література

1. Білецький Б. Необхідна державна програма сприяння впровадження системи управління якістю / Б. Білецький // Світ якості України. – 2005. – № 4. – С. 140–143.
2. Топольницький О. Розробка і впровадження системи управління якістю (ISO 9001) / О. Топольницький, Є. Пархоменко // Світ якості України. – 2005. – № 8. – С. 136–139.
3. Калита П. Сходження до європейської досконалості / П. Калита // Світ якості України. – 2005. – № 6-7. – С. 140–143.
4. Oxford dictionary of Business and Management. – Oxford : OU Press, 2006. – 568 p.
5. American Society for Quality. – February 15, 2004. URL: www.asq.org

6. Deming, W. Edwards. Out of Crisis. Cambridge, Mass.: MIT Center for Advanced Engineering Study, 1986.
7. Juran, J. and F. Gryna. Quality Planning and Analysis. McGraw-Hill, New York. 1980.
8. Crosby, Philip. Quality Without Tears: The Art of Hassle-Free Management. New York: McGraw-Hill, 1984.
9. Джордж С. Всеобщее управление качеством / С. Джордж, А. Ваймерских. – М. : Изд-во РЛД, 2002. – 486 с.
10. Совершенствование управления и развитие организаций [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.progressivemanagement.com.ua/statyi-avtora/iso-9001>. – 5.09.2014.
11. The Global Competitiveness Index [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.weforum.org/issues/competitiveness-0/gci20012-data-platform>.
12. The Global Innovation Index [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.globalinnovationindex.org/content.aspx?page=gii-home>.

Надійшла 15.05.2017; рецензент: д. е. н. Гонтарева І. В.